

Inspelen op de meertalige realiteit in het GO!

Visie, vragen en antwoorden

Visietekst van het GO!

30 juni 2017

Samenvatting

Alle lerenden evenveel kansen geven om tot echt leren te komen kan. Het GO! heeft dit in het verleden vurig nagestreefd, doet dit vandaag nog steeds en engageert zich ook om dit in de toekomst te blijven doen. Om deze droom steeds opnieuw te verwezenlijken, houdt het GO! maximaal rekening met het startkapitaal van de lerenden. Dat startkapitaal is bij een groeiend aantal van hen een andere moedertaal dan het Standaardnederlands. En dat hoeft geen probleem te zijn. Lerenden met een andere moedertaal hebben een ander startkapitaal. Om het in onderwijsstermen uit te drukken: een andere beginsituatie.

Vanuit deze growth mindset zijn functioneel veeltalig leren, het erkennen van de identiteit van lerenden en het streven naar een positief partnerschap met alle onderwijsactoren richtinggevende elementen. Elk van deze elementen vindt een solide basis in het pedagogisch project van het GO!. Een positieve attitude tegenover meertaligheid is niet enkel een must om te kunnen functioneren in een superdiverse maatschappij, maar overstijgt dit functionele nut. Meertaligheid omarmen is zoeken naar overeenkomsten in plaats van verschillen, doet grenzen vervagen en maakt het wereldbeeld van alle lerenden in het GO! rijker. Op die manier creëren scholen verbinding en interculturele dialoog en zetten ze een belangrijke stap richting actief burgerschap.

Het GO! beschouwt deze visie als realiseerbaar. Het derde hoofdstuk van deze tekst geeft antwoorden op concrete vragen. De krachtlijnen van een beleid dat op deze visie gestoeld is, worden in deze visietekst uitgewerkt.

De noodzaak voor onderstaande tekst komt voort uit recente maatschappelijke ontwikkelingen die vragen deden rijzen in het werkveld. Ook minister van Onderwijs Hilde Crevits nam deze vragen op en vroeg wetenschappelijk onderzoek om die te kunnen beantwoorden. Deze visietekst is mede gebaseerd op dit wetenschappelijk onderzoek. De visie werd ook aan GO! ouders voorgelegd.

Samenvatting	2
1. Situering	4
2. Drie dimensies van de meertalige realiteit: een meervoudige toegevoegde waarde	5
2.1. Steiger tot leren	5
2.2. Identiteit en leren: een tandem	6
2.3. Samen leren samenleven – positief partnerschap	6
3. Krachtlijnen voor de realisatie van de visie	7
3.1. <i>Meertalen</i> beleid	7
3.2. Hoe kunnen scholen de visie realiseren?	7
3.3. Tien krachtlijnen: vragen en antwoorden	7
3.3.1. Hoe wordt een talenbeleid een <i>meertalen</i> beleid?	8
3.3.2. Hoe kan de school het talige kapitaal van haar lerenden in kaart brengen?	8
3.3.3. Welke leerplandoelen, loet of voet bereikt de school door deze visie te realiseren?	9
3.3.4. Hoe kan de school haar <i>meertalen</i> beleid voor de hele instelling realiseren?	9
3.3.5. Hoe kan de school haar <i>meertalen</i> beleid in de klas realiseren?	10
3.3.6. Hoe kan de school haar <i>meertalen</i> beleid op de speelplaats realiseren?	11
3.3.7. Hoe kan de school haar <i>meertalen</i> beleid in contacten met ouders realiseren?	11
3.3.8. Vereist een <i>meertalen</i> beleid ook meertalige leerkrachten?	12
3.3.9. Strookt een <i>meertalen</i> beleid met de taalwetgeving?	13
3.3.10. Welke hulplijnen kan de school inschakelen bij het realiseren van een <i>meertalen</i> beleid?	13
4. Bibliografie en referenties	15

1| Situering

De visietekst "Naar een gelijkgerichte visie en aanpak van talenbeleid in het GO!" dateert van 2013. Vier jaar later blijkt de noodzaak om deze tekst te actualiseren. Door wereldwijde politieke ontwikkelingen is de diversiteit in de toestroom van anderstalige lerenden op korte tijd sterk toegenomen. Steeds meer vragen GO! scholen¹ hoe ze kunnen omgaan met de moedertaal van lerenden. In de bovengenoemde visietekst van 2013 staat hierover genoteerd:

*"Een talenbeleid voorziet ook een **weloverwogen plaats voor de eigen taal**. De eigen taal vormt een wezenlijk deel van de identiteit van de leerlingen en het respect daarvoor bepaalt mede het welbevinden van leerlingen. Een positieve ingesteldheid ten opzichte van de aanwezige talige diversiteit vormt bovendien de basis om de aanwezige diversiteit te benutten."*

Het GO! blijft dit advies aanhangen, maar wil dit met deze visietekst aanvullen en concretiseren. Welbevinden blijft een zeer belangrijke en niet te onderschatten pijler in het onderwijs, maar de moedertaal van lerenden heeft nog meer troeven dan enkel het verhogen van welbevinden. De moedertaal is immers een belangrijk hulpmiddel en dus de brug om de onderwijstaal – Standaardnederlands – onder de knie te krijgen. Ouder (o.a. Cummins' *common underlying language proficiency*) én recent wetenschappelijk onderzoek (o.a. MARS-rapport) bewijst dat het gebruik van de moedertaal een cruciale factor is in het leerproces.

1. In de tekst is het woord "school" een verzamelnaam voor scholen in BaO, BuBaO, SO, BuSO, DKO en VO.

2| Drie dimensies van de meertalige realiteit: een meervoudige toegevoegde waarde

Het GO! van de 21e eeuw wil kinderen, jongeren en volwassenen echte kansen bieden, wil segregatie tegengaan, talenten ontwikkelen en elk talent gelijkwaardig waarderen². Enkel op die manier kunnen lerenden zich zowel op school als in de maatschappij maximaal ontplooiën. Een van die talenten is het beheersen van verschillende talen.

2.1. Steiger tot leren

In het Nederlandstalige onderwijs is het Standaardnederlands de instructie- en communicatietaal die door de wet³ is vastgelegd. Het functionele gebruik daarvan is dus het fundament voor alle leren binnen de huidige onderwijscontext. Scholen nemen terecht een goede beheersing van het Standaardnederlands als centrale doelstelling in hun beleid op. Om dit doel te bereiken, baseren scholen hun talenbeleidsplan op gegevens uit de schooleigen context. Een van die gegevens is de realiteit van lerenden met een andere talige achtergrond, die het Standaardnederlands dus niet als moedertaal hebben.

Standaardnederlands leren is een dynamisch proces met een duidelijk startpunt dat heel onvoorspelbaar kan verlopen en nooit afgelopen is. Het talenbeleid van elke GO! school moet hierop kunnen inspelen. Elke leerkracht - van het onthaalklasje in de kleuterschool tot en met het laatste jaar secundair onderwijs of het volwassenenonderwijs - is dus een taalbewuste leerkracht en heeft de belangrijke verantwoordelijkheid om mee te helpen bouwen aan de taalvaardigheid van de lerende. De taalvaardigheid van lerenden verhogen is een kerntaak van elke leerkracht.

Dat leerlingen en cursisten het Standaardnederlands als instructietaal onder de knie krijgen, bereikt een school niet door zich expliciet te verzetten tegen het gebruik van andere talen en taalvariëteiten. Het gebruik van vreemde talen een weloverwogen en positieve plaats geven en tegelijk ook intensief de focus leggen op taalontwikkelen lesgeven vinden wij een sterkere aanpak.

Een talenbeleid in een meertalige context kan en mag daarom niet voorbijgaan aan de principes van een natuurlijk taalleerproces. Iedereen die een nieuwe taal leert, bouwt netwerken in de hersenen om de nieuwe woorden en grammaticale structuren te integreren met bestaande taalpatronen uit de moedertaal.⁴ Bij lerenden die op onze schoolbanken Standaardnederlands leren is dat niet anders. Door dit talige startkapitaal te ontkennen en in sommige gevallen de moedertaal te verbieden, negeren we aspecten van een natuurlijk proces. We kunnen dit proces echter versterken door het te expliciteren, door middelen en methodieken in te zetten om tegelijkertijd de moedertaal te gebruiken én daardoor het leren van Standaardnederlands te bevorderen. Met deze krachtige aanpak kunnen we de transfer naar andere talen realiseren. Het GO! pleit er dan ook voor om in te zetten op dit functionele veeltalig leren.

"Dit houdt in dat een school de veeltalige repertoires van kinderen en jongeren benut om de kansen tot het ontsluiten van kennis te vergroten. Men kan de eigen talen en taalvariëteiten van de leerlingen beschouwen als een didactisch kapitaal dat expliciet wordt aangesproken om hun onderwijs- en ontwikkelingskansen te verhogen. Hierbij kan de eerste taal een steiger vormen die ondersteuning biedt bij het leren van een tweede taal maar ook bij het veroveren van nieuwe leerinhouden."⁵

2. GO! brochure 'Samen leren samenleven. Ons pedagogisch project (2016)'. Woord vooraf door Raymonda Verdyck.
3. Wet houdende taalregeling in het onderwijs. <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=12391>, geraadpleegd op 6 juni 2017.
4. Weber, K., Christiansen, M.H., Petersson, K.M., Indefrey, P. en Hagoort, P. (2016). fMRI Syntactic and Lexical Repetition Effects Reveal the Initial Stages of Learning a New Language. *The Journal of Neuroscience* 36(26):6872-6880, doi:10.1523/JNEUROSCI.3180-15.2016
5. Sierens, S., Van Avermaet, P.: Taaldiversiteit in het onderwijs: van meertalig onderwijs naar functioneel veeltalig leren. Uit: Goed gegokt? 2010, Uitgeverij Garant, Antwerpen.

2| Drie dimensies van de meertalige realiteit: een meervoudige toegevoegde waarde

De weg die het onderwijs van *taalbeleid* naar *talenbeleid* afgelegd heeft, krijgt een maatschappelijk en schools relevant vervolg wanneer scholen ook de moedertaal van de lerenden in het beleid meenemen. Zo wordt talenbeleid *meertalenbeleid*.

2.2. Identiteit en leren: een tandem

De moedertaal vormt een wezenlijk deel van de identiteit van lerenden en het respect daarvoor bepaalt mede hun welbevinden. De positieve effecten van welbevinden op leerprestaties zijn algemeen bekend en aanvaard⁶.

De moedertaal biedt als startpunt van de talige ontwikkeling dus een waardevolle bijdrage aan het geheel van het curriculum⁷. Het afkeuren van de moedertaal die een lerende impliciet verworven heeft, heeft gevolgen voor zijn⁸ verdere leerproces. Het kan hem belemmeren om verder zelfvertrouwen op te bouwen en meer kennis te verwerven van de moedertaal en dus ook van het Standaardnederlands en de bijbehorende leerinhouden. Een positieve attitude van leraren tegenover de thuistaal van lerenden doet wonderen voor hun welbevinden.

Uit respect voor het recht van lerenden om de eigen moedertaal te spreken, creëren we daartoe op school de ruimte. We verwijzen naar de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Het recht om de moedertaal te spreken is een cultureel recht, vastgelegd in het VN-verdrag van 1966⁹ en van kracht sinds 1976. Het staat ook expliciet genoemd in het Verdrag inzake de Rechten van het Kind uit 1989¹⁰. Dit impliceert dat we het spreken van de moedertaal an sich loskoppelen van het sanctiebeleid.

2.3. Samen leren samenleven – positief partnerschap

Talige diversiteit op school biedt ook extra kansen om samen te leren samenleven. Van lerenden die zich gewaardeerd voelen als anderstalige, wordt verwacht dat zij ook bereid zijn zich open te stellen voor de eigenheid en identiteit van anderen. Een positieve attitude tegenover verschillende talen is een van de noodzakelijke randvoorwaarden voor het opleiden tot actief burgerschap. Deze attitude verwacht het GO! van al zijn lerenden, want ze worden allemaal opgeleid tot wereldburgers.

Een talenbeleid kent ook aan ouders als gelijkwaardige partners een belangrijke rol toe. De school en de ouders hebben een gemeenschappelijk doel dat hen bindt: het kind samen tot leren brengen. Het is enerzijds van cruciaal belang dat hun kinderen opgroeien met een rijk taalaanbod in de moedertaal, zodat ze tot een goede taalontwikkeling komen, om zo sneller de transfer naar de schooltaal te maken. Een goede beheersing van de moedertaal slaat immers de brug naar het leren van andere talen, in casu het Standaardnederlands, en dus het verwerven van inhouden. Anderzijds spelen ouders ook een belangrijke rol in het ondernemen van positieve acties die hun kinderen stimuleren om de schooltaal onder de knie te krijgen.

6. Engels et al., 2000 – De Fraine, 2003 – Van Petegem, 2008.

7. Cummins, "Common underlying proficiency", 2000.

8. Voor de leesbaarheid wordt enkel 'hij' of 'hem' gebruikt om naar de leerling of de lerende te verwijzen. Natuurlijk worden hier ook de vrouwelijke en de transgenderleerlingen mee bedoeld.

9. http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1966121931&table_name=wet (artikel 27)

10. http://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/kinderrechtenverdrag_officiële_nederlandse_vertaling.pdf (art.30)

3| Krachtlijnen voor de realisatie van de visie

3.1. Meertalenbeleid

Het begrip 'meertaligheid' dekt in onze onderwijscontext steeds meer ladingen. Waar meertaligheid pakweg twintig jaar geleden vooral inhield dat kinderen en jongeren in het Vlaamse onderwijs naast het Nederlands nog twee andere Europese talen moesten beheersen, is de focus anno 2017 uitgebreid. Talen leren en leren over talen werd aangevuld met leren *in* talen: Content and Language Integrated Learning. De wetgeving¹¹ van 2014 rond CLIL zet hierbij een hoge kwaliteitsstandaard. Sinds 2014 kunnen scholen in het secundair onderwijs twintig procent van de onderwijstijd zaak- en praktijkvakken in het Frans, Engels of Duits aanbieden. Ook in het basisonderwijs is taalinitiatie¹² en formeel¹³ onderwijs in diezelfde talen mogelijk. Een tweede aspect dat het begrip 'meertaligheid' een bredere invulling geeft, is de realiteit dat steeds meer kinderen en jongeren met andere moedertalen dan het Standaardnederlands onze schoolbanken bevolken. En dat heeft gevolgen voor het talenbeleid van scholen.

Een **taalbeleid** focust op het verbeteren van de taalvaardigheid in het Standaardnederlands. Een **talenbeleid** wil de taalvaardigheid in het Standaardnederlands én in de moderne vreemde talen die op een school aangeboden worden, stimuleren en verhogen. Een **meertalenbeleid** wil net hetzelfde, maar gebruikt het startkapitaal van de meertalige lerende om dezelfde doelen te bereiken.

3.2. Hoe kunnen scholen de visie realiseren?

De hamvraag is welke acties scholen kunnen ondernemen om deze visie te realiseren. De krachtlijnen hieronder schetsen een kader dat het talenbeleid in GO! scholen voor de specifieke doelgroep van deze visie versterkt: lerenden met een andere moedertaal dan het Nederlands. Een belangrijke rol is weggelegd voor directeurs, talenbeleidscoördinatoren en hun kernteams rond taal. Ondersteund door het beleid van hun scholengroep hebben zij de belangrijkste tools in handen om schoolteams ertoe te brengen het meertalenbeleid vorm te geven en zo het onderwijs nog beter te maken voor alle lerenden. De tien uitgeschreven krachtlijnen maken een omslag in het denken mogelijk over de pedagogisch-didactische aanpak binnen een versterkt meertalenbeleid.

3.3. Tien krachtlijnen: vragen en antwoorden

Aan de hand van tien vragen en evenveel antwoorden volgt hieronder concrete informatie op macro-, meso- en microniveau om de visie in de praktijk om te zetten. Scholen kunnen ook inspiratie en handvatten vinden in de wijzigingen naar relevante (online) literatuur.

11. <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14721>, geraadpleegd op 6 juni 2017.

12. <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13480>, geraadpleegd op 6 juni 2017.

13. Voorontwerp van decreet betreffende het onderwijs XXVII <https://www.vlaanderen.be/nl/nbwa-news-message-document/document/09013557801b7221>, geraadpleegd op 9 juni 2017.

3| Krachtlijnen voor de realisatie van de visie

3.3.1. Hoe wordt een talenbeleid een *meertalenbeleid*?

*Weten is niet voldoende. We moeten toepassen.
Willen is niet voldoende. We moeten doen.*

Leonardo da Vinci

Op macroniveau zorgt het opzetten van een *meertalenbeleid* voor weinig verandering. Het blijft een cyclisch proces dat niet anders opgezet is dan een talenbeleid zoals scholen dit nu al kennen. De basis is aansluiten op de beginsituatie van de lerenden, waartoe ook de moedertaal behoort. Wanneer scholen de reflex maken om ook het volledige talenrepertoire van alle lerenden als focus mee in het talenbeleid op te nemen, wordt hun talenbeleid nog krachtiger.

Om een schooleigen uitvoering van deze visie te waarborgen, brengt de school eerst de meertalige beginsituatie mee in kaart. Van daaruit stelt de school doelen, koppelt hieraan acties en vertaalt die in afspraken die door het hele team gedragen worden. De kwaliteitscirkel kan zo effectief en efficiënt draaien met alle lerenden in de focus. Een kwaliteitsvol *meertalenbeleid* moet leerkrachten de nodige ruimte geven om te kunnen experimenteren met werkvormen die meertaligheid stimuleren en om open te kunnen communiceren, zowel over successen als over mislukkingen. Leerkrachten zullen ook nood hebben aan professionalisering rond meertaligheid: wat is meertaligheid, hoe verloopt (tweede)taalverwerving, wat is talensensibilisering, wat is cultuursensitiviteit, wat is functioneel veeltalig leren, hoe breng je lerenden van DAT (dagelijkse taal) naar CAT (cognitief academische taal), wat zijn taalleerstrategieën, hoe zijn taal en cognitieve ontwikkeling van lerenden met elkaar verbonden, waarom is meertaligheid een troef, ...?

Maar in het schoolreglement of in leefregels is vaak te lezen dat er op school enkel Standaardnederlands gesproken wordt, met een sanctiebeleid eraan gekoppeld. Deze regel past helemaal niet in de visie die hier uitgeschreven staat. Het is dan ook aangewezen om het schoolreglement en de leefregels aan te passen. In veel gevallen zal men daar geleidelijk en bottom-up toe komen. De taalattitude van een schoolteam kan niet van de ene op de andere dag aangepast zijn aan deze visie. Belangrijke factoren bepalen het succes van dit proces: de *sense of urgency*, kennis over meertaligheid en tweedetaalverwerving en de tools om de visie om te zetten in de praktijk. Hoe dit proces ondersteund kan worden, staat verder in deze visietekst beschreven.

Een belangrijke rol is weggelegd voor de directeur, want "de overtuiging van een directeur werkt besmettelijk. De directeur is de spilfiguur binnen een veranderingsproces. De leerkracht zorgt voor het rendement van de leerlingen. Het is de directeur die de leerkrachten aanstuurt, motiveert en ondersteunt.¹⁴" Hij heeft dus de sleutel in handen om ervoor te zorgen dat het volledige schoolteam achter de visie staat en om de visie in de praktijk te realiseren. Meer lezen hierover kan uitgebreid in "Haal meer uit meertaligheid", het boek bij het Validiv-project. De krachtlijnen van het uitzetten van talenbeleid staan uitvoerig beschreven in "Handboek taalbeleid" van Kris Van den Branden en Nora Bogaert.

14. Verley, V., *Scholen begeleiden in omgaan met talige diversiteit: zijn er sleutels tot succes?*, in "Haal meer uit meertaligheid", Uitgeverij Acco, Leuven, 2016, p. 144.

3| Krachtlijnen voor de realisatie van de visie

3.3.2. Hoe kan de school het talige kapitaal van haar lerenden in kaart brengen?

Een andere taal spreken is een andere ziel hebben.

Karel de Grote

Een startpunt bij het opzetten van een *meertalenbeleid* is de moedertalen in kaart brengen. Dit is een belangrijke stap omdat men daarna correct kan inspelen op de talige voorkennis van de lerende, omdat het valoriseren van de moedertaal meer welbevinden bij de lerende creëert en zijn identiteit positief versterkt. Drie redenen dus die het leren bevorderen.

Een school kan dit complementair aanpakken. Ten eerste kan ze de screening opnemen in haar onthaalbeleid. Belangrijk bij deze eerste stap is dat telkens dezelfde persoon - die dus ervaring heeft met dit soort oudergesprekken - in een veilige omgeving de juiste taal informatie kan verkrijgen. Uitgebreide informatie over hoe je het onthaalbeleid voor anderstalige lerenden optimaliseert wordt gegeven in het nascholingsaanbod "AN, geen apart verhaal."

Aanvullend, maar niet minder belangrijk, is in de klascontext in gesprek gaan met de lerenden zelf over de talen die zij spreken. Op die manier verkrijg je informatie die minder sociaal wenselijk is en een genuanceerder beeld geeft van welke talen de lerenden in welke situaties ter beschikking hebben. Deze informatie is cruciaal om een correct beeld te krijgen en om de taalcompetenties van de lerenden niet te laag in te schatten. Er zijn verschillende manieren om zicht te krijgen op de talige diversiteit van lerenden. Men doet dit bij voorkeur in klasverband en in het kader van talensensibilisering. Talensensibilisering is het gevoelig maken voor en bewust maken van het bestaan van een veelheid aan talen, en daarmee culturen, in onze wereld en, dichterbij, in de eigen schoolomgeving.¹⁵ Meertalige klassen zijn dus de ideale voedingsbodem om talensensibiliserend te werken. Leerkrachten kunnen lerenden bijvoorbeeld een talenportret laten maken of aan de slag gaan met een talenpaspoort of een talenportfolio om op basis daarvan een genuanceerd gesprek met alle lerenden aan te gaan. Want meertaligheid is niet enkel een gegeven bij anderstalige nieuwkomers. Ook Nederlandstalige leerlingen functioneren in meertalige situaties.

3.3.3. Welke leerplandoelen, loet of voet bereikt de school door deze visie te realiseren?

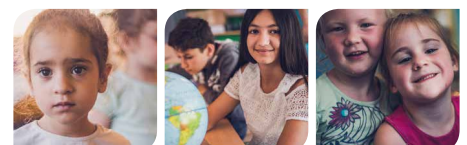
Het grotere gevaar voor de meesten onder ons ligt niet in het te hoog mikken en ons doel niet bereiken, maar in niet hoog genoeg mikken en ons doel wel bereiken.

Michelangelo

Door dit *meertalenbeleid* te implementeren werkt de school aan de randvoorwaarden om alle leerplandoelen in een latere fase te kunnen realiseren. De moedertaal van de lerende meenemen in het leerproces helpt om de onderwijstaal steeds beter onder de knie te krijgen en in het verlengde daarvan dus ook leerinhouden te verwerken. Het is van cruciaal belang dat men in het proces van het bereiken van die doelen hoge verwachtingen aan alle lerenden stelt. Rosenthal toonde overtuigend aan dat het hebben van hoge verwachtingen, de bevestiging van het kunnen dus, de leerprestaties vooruitstuwt en dat het omgekeerde, de negatie van het kunnen, de verwachtingen van de lerende tegenover de eigen leermogelijkheden doet afnemen¹⁶.

15. Devlieger, Frijns, Sierens en Van Corp, *Is die taal van ver of van hier?*, Uitgeverij Acco, Leuven, 2012, p.12.

16. Rosenthal, R. & Jacobson, L. (1968). *Pygmalion in the classroom*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

3| Krachtlijnen voor de realisatie van de visie

3.3.4. Hoe kan de school haar *meertalenbeleid* voor de hele instelling realiseren?

De grenzen van mijn taal zijn ook de grenzen van mijn wereld.

Ludwig Wittgenstein

Het ontwikkelen van een positieve attitude tegenover alle talen heeft een positieve invloed op het welbevinden van alle lerenden. Een belangrijke stap in het ontwikkelen van deze attitude is de meertaligheid op school zichtbaar maken voor alle lerenden. Dit kan op heel diverse en creatieve manieren. Elke maand kan bijvoorbeeld de moedertaal van een lerende in de kijker staan, gekoppeld aan informatie over het land en de cultuur. De schoolbibliotheek kan aangevuld worden met boeken in diverse moedertalen. Opschriften aan de deuren van klaslokalen kunnen vertaald worden in alle op school vertegenwoordigde talen. Zo staat dan bij "PC-lokaal" ook "obszar komputerowy", "computer area", "bilgisayar alani", "racunalno podrucje" of رتوي بمرك لة قطن م. Dit is maar een greep uit de vele mogelijkheden om de meertaligheid op school zichtbaar te maken. Deze technieken zijn ook een uitgelezen kans om andere lerenden nieuwsgierig te maken naar talen buiten het schoolcurriculum. Een school spreekt dus zo anderstalige lerenden positief aan op hun identiteit, geeft hen een directere toegang tot inhoud, maar zorgt ook bij alle andere lerenden voor besef van en goesting in andere talen. Scholen verleggen zo grenzen en verruimen de wereld van alle lerenden. Ook bij cognitief minder sterke lerenden met een andere moedertaal kan het aanspreken van hun talige kapitaal een relevante bijdrage leveren tot het versterken van hun basisgeletterdheid.

3.3.5. Hoe kan de school haar *meertalenbeleid* in de klas realiseren?

Op microniveau realiseert de school het *meertalenbeleid* als ze de lerenden aanmoedigt om de stappen van het natuurlijke taalleerproces te volgen. Elke lerende zet nieuwe taal vast op de taalconcepten die hij verworven heeft in de moedertaal. Als de leerling de moedertaal niet mag inzetten tijdens het leerproces, begint hij met een achterstand aan het leerproces.¹⁷ Het is dus wenselijk dat leerkrachten inzicht hebben in het meertalige taalverwervingsproces, zodat zij actief daarop kunnen inspelen.

Functioneel veeltalig leren streeft ernaar om het eigen taalkapitaal expliciet te gebruiken bij het verwerven van een nieuwe taal en daaraan gekoppeld nieuwe leerinhouden. Lerenden kunnen bijvoorbeeld hun voorkennis over een lesonderwerp activeren door informatie in hun moedertaal op te zoeken. Zij kunnen ook aan betekenisonderhandeling doen met leeftijdsgenoten die dezelfde moedertaal spreken. Groepswork leent zich daar uitstekend toe. In het kader van differentiatie kan de leerkracht ervoor kiezen om in dit geval af en toe homogene, eentalige groepen te vormen. Leraren kunnen lerenden uitdagen om in een gemeenschappelijke moedertaal uitleg te geven aan anderen. Dit bevordert niet enkel de betekenisonderhandeling, maar geeft de lerende ook de rol van 'expert'¹⁸. Dat geeft het zelfvertrouwen dan weer een boost. Moeten lerenden met een andere moedertaal dan het Nederlands alleen leeservaringen in het Nederlands opdoen? Misschien kunnen leraren hen af en toe dat extra leesplezier gunnen door hen een boek of een verhaal in de vertrouwde moedertaal te laten (voor)

17. Surmont, J., Hoe leren in een meertalige klas: de Brusselse paradox, in "Haal meer uit meertaligheid", Uitgeverij Acco, Leuven, 2016, p. 87.

18. Bogaert, N., Van den Branden, K., Handboek taalbeleid BaO en SO, Uitgeverij Acco, Leuven, 2013.

3| Krachtlijnen voor de realisatie van de visie

lezen? Er zijn dus tal van mogelijkheden om de moedertaal een weloverwogen, positieve plaats in de klas te geven. En vermits het erom gaat het Standaardnederlands te beheersen, is het belangrijk om duidelijke afspraken te maken over het gebruik van de moedertaal. We pleiten ervoor om deze eenduidige sociale taalregels in het talenbeleidsplan en het schoolreglement vast te leggen.

De talige diversiteit in de klas functioneel gebruiken is uiteraard niet de enige sleutel tot het succesvol beheersen van het Standaardnederlands. Als we deze diversiteit valoriseren, doen we dat bij voorkeur in nauwe samenhang met het principe van *taal de hele dag*. Daarbij zorgen we voornamelijk voor een rijk taalaanbod, veel kansen voor taalproductie en positieve taalfeedback. *Taalgericht vakonderwijs* is een krachtige pedagogisch-didactische aanpak: de juiste context creëren voor de leerinhouden, ruimte laten voor voldoende interactie tussen de lerenden en als leerkracht de nodige taalsteun bieden. Taalsteun door *scaffolding*¹⁹ houdt in dat de leerkracht tijdelijke ondersteuning biedt en de lerende helpt om te weten te komen hoe hij in een later stadium een gelijkaardige taak alleen kan uitvoeren. *Scaffolding* is letterlijk de stellingen bij het verbeteren van een gebouw afbouwen om aan het einde van het bouwproces een sterker gebouw te hebben. Door de juiste, sterke taalsteun een sterkere lerende creëren. Een deel van die stelling is de moedertaal.

Talensensibilisering, zoals in 3.3.2 beschreven, is een krachtige methode om de meertalige realiteit in scholen een plaats te geven. Talensensibilisering streeft doelen na op het vlak van taalattitude, kennis over taal en vaardigheden in taal. Men kan deze methode toepassen van het kleuteronderwijs tot het volwassenenonderwijs om talige doelen te bereiken. In de publicatie "Is die taal van ver of van hier?" worden scholen aan de hand van veel praktijkvoorbeelden wegwijs gemaakt in de methode.

Samen met het functioneel veeltalig leren versterken bovengenoemde technieken de taalvaardigheid van de lerende in zowel de vakken van de basisvorming als die van het specifieke gedeelte. Voor scholen is het van cruciaal belang dat zij goed nadenken over waar en wanneer zij de moedertaal in de klas of in het praktijklokaal kunnen inzetten zonder de veiligheid van de lerenden in gevaar te brengen.

Houdt het implementeren van een *meertalenbeleid* risico's in voor de Nederlandstalige lerenden? Neen, integendeel, het betekent extra kansen om ook hun talige bewustzijn te verrijken. Talensensibilisering is oorspronkelijk bedoeld voor autochtone lerenden om taaldiversiteit onder de aandacht te brengen²⁰. Een *meertalenbeleid* zoals in deze visietekst geschetst, komt inderdaad tegemoet aan de leernoden van lerenden met een andere moedertaal dan het Standaardnederlands. Door een te eenzijdige focus op het leren van deze groep zouden we de andere groep uit het oog verliezen. Vermits we uitstekend onderwijs willen bieden voor alle lerenden, willen we dat uiteraard niet. Een meertalenbeleid moet voor beide groepen lerenden een toegevoegde waarde zijn. Nederlandstalige lerenden die met andere talen in aanraking komen, worden op die manier aangezet tot reflectie over de eigen taal. Zo kunnen ze spontaan of onder begeleiding ontdekken dat hun taal gelijkenissen of verschillen vertoont met andere talen. Contact met andere talen levert dus een positieve bijdrage aan het (Nederlandstalige) taalbewustzijn, de taalgevoeligheid en het metalinguïstisch bewustzijn.

19. Gibbons, P., *Scaffolding language, scaffolding learning*, Heinemann, Portsmouth, 2015

20. Devlieger, Frijns, Sierens en Van Gorp, *Is die taal van ver of van hier?*, Uitgeverij Acco, Leuven, 2012, p.30.

3| Krachtlijnen voor de realisatie van de visie

3.3.6. Hoe kan de school haar *meertalenbeleid* op de speelplaats realiseren?

Meertaligheid toelaten is investeren in het welbevinden van je leerlingen en van je school. De kwaliteit van het onderwijs hangt niet af van de taal die op de speelplaats wordt gesproken. Dat geldt zowel voor kleuters als voor jongeren.

Kris Van den Branden (KU Leuven)

De speeltijd maakt geen deel uit van de onderwijstijd, maar is toch onontbeerlijk voor het onderwijs. Op de speelplaats wordt gespeeld, lerenden leggen er sociale contacten, maken hun hoofd vrij om na de speeltijd opnieuw te kunnen leren. De speelplaats is de plaats bij uitstek om eventjes te kunnen doen wat je wilt, zonder daarbij een specifiek leerdoel voor ogen te hebben. Het doel van de speeltijd is dus niet het expliciete leren, maar de juiste voorwaarden scheppen om in optimale omstandigheden in de klas te kunnen leren. De speeltijd sluit dus idealiter aan bij de persoonlijkheid van de lerende en daartoe behoort ook zijn moedertaal.

Voor scholen is het cruciaal dat zij ook op de speelplaats goede afspraken maken waar alle partijen achter staan. Een veel gehoorde bekommernis is dat het spreken van je moedertaal op de speelplaats leidt tot kliekjesvorming. Scholen kunnen zich echter de vraag stellen of ze in plaats van de taal, niet eerder de kliekjesvorming als een probleem moeten beschouwen en het aanpakken. Zij kunnen in dit geval de focus verleggen van taal naar leren samenleven. Eenzelfde reflex kunnen scholen maken bij het gedrag van een lerende die een leerkracht of directeur op een onbeleefde manier in de moedertaal aanspreekt. Straffen is in dit geval nodig, maar eerder wegens respectloos gedrag dan wegens het gebruik van de moedertaal. Een neerslag hiervan komt idealiter in zowel het talenbeleidsplan als het schoolreglement.

Deze visie gaat geenszins voorbij aan het feit dat streven naar zo veel mogelijk Standaardnederlands in de vrije ruimte wenselijk is. Zij wil de negatieve impact die het verbieden van de moedertaal heeft, zo klein mogelijk maken. Een positieve benadering van de moedertaal die gepaard gaat met kleine structurele ingrepen, biedt voldoende waarborgen voor een succesvol en positief verhaal. Mogelijke voorbeelden: geef kinderen en jongeren een pluim als je hen in het Nederlands hoort spelen of praten, laat Nederlandstalige muziek horen tijdens de pauzes, schakel vrijwilligers in die doelbewust in het Nederlands met de kinderen spelen of met de jongeren Nederlands praten.

3.3.7. Hoe kan de school haar *meertalenbeleid* in contacten met ouders realiseren?

It takes a village to raise a child.

Afrikaans gezegde

Net zoals in dit Afrikaanse gezegde, is er ook een hele gemeenschap nodig om een lerende te onderwijzen. Scholen werken dan ook actief samen met ouders. De school is goed geplaatst om ouders te informeren hoe ze hun kinderen een zo rijk mogelijk taalaanbod in de moedertaal kunnen geven en hen zo ten volle de taalexperten te laten zijn. Mogelijke voorbeelden: (prenten)boeken voorlezen en er samen over praten, diverse gesprekken in de moedertaal voeren, verhalen vertellen, liedjes zingen, samen naar televisieprogramma's in de moedertaal kijken of de krant in de moedertaal lezen, samen oefenen met schrijven, enz.

3| Krachtlijnen voor de realisatie van de visie

Anderzijds verwacht het GO! van ouders dat zij hun kinderen ook hun positieve houding ten opzichte van het Standaardnederlands tonen. Als zij hen de boodschap geven dat het Standaardnederlands nuttig is door bijvoorbeeld de taal ook zelf te willen en te durven spreken, betekent dat een grote stap in het taalleerproces van hun kinderen.

Voor de school is het opportuun om laagdrempelig te werken zodat alle ouders voldoende kansen krijgen om te kunnen participeren aan de schoolloopbaan van hun kind(eren). Elke GO! school moet onder meer werk maken van toegankelijke communicatie en ouders stimuleren om zelf Standaardnederlands te leren. De school stelt zich pragmatisch op om een goed contact met de ouders uit te bouwen en daarvoor eventueel (externe) ondersteuning te vragen. Ouders die zich welkom voelen zullen sneller de stap naar de school zetten.

Bij het implementeren van dit onderdeel van de visie kunnen scholen gebruikmaken van publicaties van GO! ouders. Publicaties zoals "Iedereen mee met het ABC? Geletterdheidsondersteuning voor ouders" en "Ouderblik: schriftelijke communicatie met ouders" kunnen scholen antwoorden geven op vragen rond ouderparticipatie en oudercommunicatie. Praktijkvoorbeelden van scholen die anderstalige ouders actief en positief bij de schoolwerking betrokken hebben, staan gepubliceerd op <http://www.go-ouders.be/taal>. Verder lezen over het partnerschap tussen school en ouders rond meertaligheid kan ook in de publicatie "Meertaligheid, een troef" van Sara Gielen en Ayse Isci²¹, het boek rond het Thuistaalproject in Gent.

3.3.8. Vereist een meertalenbeleid ook meertalige leerkrachten?

Neen, uiteraard moet een leerkracht niet alle moedertalen spreken die lerenden meebrengen naar de klas. Wanneer een school de visie hierboven beschreven implementeert, gaat het over goede afspraken maken tussen de leerkracht en de lerende. Die afspraken leggen vast in welke duidelijk afgesproken omstandigheden, belangrijk voor het leerproces of voor het welbevinden, een lerende aangemoedigd wordt zijn moedertaal te gebruiken. Dit is ook een kwestie van durven loslaten en vertrouwen hebben in de lerenden. Onderzoek in het kader van het Validivproject²² heeft uitgewezen dat lerenden hun moedertaal hoofdzakelijk gebruiken om aan betekenisoverhandeling te doen of om concrete vragen te stellen over de organisatie van de taak. Slechts een klein percentage van de spreekbeurten beslaat gesprekken die niet met de opdracht te maken hebben. Laten we niet vergeten dat ook lerenden met Standaardnederlands als moedertaal soms roddelen over pakweg de kleur van de jurk van de juf Frans. Wanneer lerenden in de moedertaal spreken, kan de leerkracht zich ook positief betrokken tonen en vragen om in het Standaardnederlands uit te leggen waar het gesprek over gaat. Op die manier toont de leerkracht tegelijkertijd controle en interesse. Als leerkrachten samen met lerenden duidelijke afspraken maken rond het gebruik van de moedertaal in de klas, geeft dit beide partijen een houvast.

Wat als de leerkracht in kwestie wel de taal spreekt die een lerende naar de klas meebrengt? Dit stelt de leerkracht in staat om, opnieuw in het kader van talensensibilisering, te wijzen op syntactische, grammaticale of lexicale gelijkenissen of verschillen tussen beide talen. Zo wordt taal op een metacognitief niveau behandeld en sterkt dit de leerling in zijn leerproces.

21. Gielen, S., Isci, A., *Meertaligheid: een troef!*, Uitgeverij Abimo, Sint-Niklaas, 2015.

22. Jordens, K., *Turkish is not for learning, miss. Valorizing linguistic diversity in primary education*. Doctoraatsscriptie KULeuven, 2016.

3| Krachtlijnen voor de realisatie van de visie

3.3.9. Strookt een *meertalenbeleid* met de taalwetgeving?

De groei in talige diversiteit in Vlaanderen heeft zich niet vertaald in aanpassingen in onze taalwetgeving²³. Het Standaardnederlands is en blijft de instructietaal in scholen, afgezien van de lessen moderne vreemde talen in het curriculum. Dat betekent echter niet dat het omhelzen van moedertalen van lerenden botst met de taalwetgeving. Die is van toepassing op scholen en niet op lerenden en ouders²⁴. Het zijn de leerkrachten die les moeten geven in het Standaardnederlands (met uitzondering van moderne vreemde talen in basis- en secundair onderwijs en CLIL in het secundair onderwijs). De taalwet uit 1963 sluit het spreken van de moedertaal op school dus niet per definitie uit. De wet bepaalt niets over het taalgebruik van leerlingen in de lessen en op de speelplaats. Verder hierover lezen kan op www.taalwetwijzer.be. Als lerenden hun moedertaal gebruiken in hun leerproces, tijdens betekenisonderhandeling of op de speelplaats, is deze keuze niet strijdig met de wetgeving. Deze visie pleit voor het toelaten van het gebruik van de moedertaal, geregeld in goede afspraken tussen alle betrokkenen in de school.

En wat met de dialecten? De dialecten in het Nederlandstalige gebied in België zijn volwaardige talen, maar geen Standaardnederlands. Ze kunnen dus niet als onderwijstaal ingezet worden en krijgen daardoor dezelfde status als de moedertalen van nieuwkomers in ons onderwijs. Dialecten maken dus deel uit van de talige diversiteit op een school. Het spreken van een dialect kan dus ook het welbevinden van de lerende verhogen en daardoor een opstap naar leren zijn.

3.3.10. Welke hulplijnen kan de school inschakelen bij het realiseren van een *meertalenbeleid*?

Bij het realiseren van de visie kunnen scholen gebruikmaken van de expertise van de Pedagogische begeleidingsdienst. In de eerste plaats kunnen zij hun regioadviseur aanspreken bij het opzetten van een *meertalenbeleid* volgens de kwaliteitscirkel. De extra inhoudelijke ondersteuning kan geboden worden door de specialisten taal. Het ruime nascholingsaanbod van de Pedagogische begeleidingsdienst heeft diverse aspecten van het *meertalenbeleid* als thema. De virtuele ruimte Talenbeleid op Smartschool krijgt een extra luik '*Meertalenbeleid*²⁵' dat de uitrol van deze visie in stappen documenteert.

Een tweede complementaire piste is die van een positief partnerschap tussen scholen en CVO's. Heel wat CVO's bouwen op een grote expertise Nederlands als tweede taal, vreemde talen en op een lange traditie in werken met anderstalige lerenden. In het kader van meertaligheid biedt een CVO niet alleen veel kansen voor lerenden om diverse vreemde talen te leren. Een CVO kan ook de professionalisering in de vakkennis van leerkrachten opnemen. Er bestaan nu al initiatieven voor leerkrachten basisonderwijs die beter Frans willen leren of vakleerkrachten uit het secundair onderwijs die hun vak in CLIL willen geven. Een CVO kan vorming geven aan CLB-medewerkers over termen uit de leerlingenbegeleiding die in andere talen gangbaar zijn. Dit helpt om anderstalige ouders correct en duidelijk te informeren over de schoolloopbaan van hun kind. Het aanbod van AN in kleuter- en lager onderwijs, OKAN in het secundair onderwijs en NT2 in het volwassenenonderwijs biedt dus kansen om samen te netwerken en aan de slag te gaan met het meertalige kapitaal en het *meertalenbeleid* in de scholengroep.

Kortom: een *meertalenbeleid* helpt schoolteams om proactief mee te werken aan een succesvolle schoolloopbaan van alle lerenden.

Geraadpleegde bronnen

- Bogaert, N., Van den Branden, K., Handboek taalbeleid BaO en SO, Uitgeverij Acco, Leuven, 2013
- Cummins, Common underlying proficiency, 2000
- Devlieger, Frijns, Sierens en Van Gorp, Is die taal van ver of van hier?, Uitgeverij Acco, Leuven, 2012
- Engels et al., 2000 – De Fraine, 2003 – Van Petegem, 2008
- Gibbons, P., Scaffolding language, scaffolding learning, Heinemann, Portsmouth, 2015
- Gielen, S., Isci, A., Meertaligheid: een troef!, Uitgeverij Abimo, Sint-Niklaas, 2015
- Jordens, K., Turkish is not for learning, miss. Valorizing linguistic diversity in primary education. Doctoraatsscriptie KULeuven, 2016
- MARS-rapport
- Rosenthal, R. & Jacobson, L. (1968). Pygmalion in the classroom. New York: Holt, Rinehart & Winston
- Samen leren samenleven. Ons pedagogisch project, GO! brochure, 2016
- Sierens, S., Van Avermaet, P.: Taaldiversiteit in het onderwijs: van meertalig onderwijs naar functioneel veeltalig leren. Uit: Goed gegokt? 2010, Uitgeverij Garant, Antwerpen
- Surmont, J., Hoe leren in een meertalige klas: de Brusselse paradox, in "Haal meer uit meertaligheid", Uitgeverij Acco, Leuven, 2016
- Van Praag, L., Van den Bossche, J., Sierens, S., Agirdag, O., Inleiding, uit "Haal meer uit meertaligheid", Uitgeverij Acco, Leuven, 2016
- Verley, V., Scholen begeleiden in omgaan met talige diversiteit: zijn er sleutels tot succes?, in "Haal meer uit meertaligheid", Uitgeverij Acco, Leuven, 2016
- Weber, K., Christiansen, M.H., Petersson, K.M., Indefrey, P. en Hagoort, P. (2016). fMRI Syntactic and Lexical Repetition Effects Reveal the Initial Stages of Learning a New Language. The Journal of Neuroscience 36(26):6872-6880, doi:10.1523/JNEUROSCI.3180-15.2016

Geraadpleegde websites

- Wet houdende taalregeling in het onderwijs
<http://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=12391>, geraadpleegd op 6 juni 2017
- http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&cn=1966121931&table_name=wet (art. 27)
- http://www.kinderrechtencommissariaat.be/sites/default/files/bestanden/kinderrechtenverdrag_officiële_nederlandse_vertaling.pdf (art.30)
- <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=14721>, geraadpleegd op 6 juni 2017
- <http://data-onderwijs.vlaanderen.be/edulex/document.aspx?docid=13480>, geraadpleegd op 6 juni 2017
- <http://www.taalwetwijzer.be/onderwijs.html>, geraadpleegd op 6 juni 2017

